

MEMÒRIA

**Projecte de restauració i
habilitació del sistema hídric
del
Mas de la Monja.**

Projecte de restauració i habilitació del sistema hídric del Mas de la Monja.

Introducció

La importància que té a la nostra vida l'aigua no es valora suficientment. L'esforç necessari per a portar l'aigua a cada indret i la carència cada vegada major d'aquest recurs natural, ens obliga a afrontar aquest repte amb una major incertesa.

La necessitat d'una nova cultura de l'aigua ha fet que ens fixem en allò que feien els nostres majors i avantpassats, persones per a les qual l'aigua no apareixia a l'obrir una aixeta, sinó que la seua obtenció era el resultat d'un dur treball. Aquesta tasca diària i difícil feia que cada gota d'aigua es valorés moltíssim, per la qual cosa no es balafiava el més mínim.

Moltes són les fonts, aljubs, pous i altres construccions que feien possible que els nostres avis aconseguiren aigua, tal com ja ho havien fet els seus avantpassats.

L'arriba de noves tecnologies i la sobreexplotació dels recursos, així com la perduda de rius i barrancs pel "boom" urbanístic i la contaminació, ha fet que molts testimonis del que havia sigut una cultura fidel a un recurs escàs com l'aigua s'haja perdut.

Però encara ens queden testimonis, com és el cas del Mas de la Monja on una mina feta a les faldes del Puig Campana donà lloc a una font, que tems enrere abastia d'aigua gran part de la població de La Vila Joiosa.

Poder beure un glop d'aigua filtrada pel Puig Campana en les passejades per aquest magnífic paratge de gran valor ambiental és un plaer que no podem perdre.

El respecte a l'entorn també és fonamental. La garantia per seguir obtenint aigua i que, a més a més, siga de bona qualitat, és ser respectuosos amb el medi ambient que l'envolta i que condiona la seua existència.

Per tal motiu la restauració i habilitació de la font inclou els ecosistemes que l'envolten, sobretot a la fauna i a la flora associada a la presència d'aigua, que cada vegada és més escassa a la nostra comarca.

Localització del Mas de la Monja

El Mas de la Monja és una finca propietat de l'Ajuntament de La Vila Joiosa que es troba situada a les falces del Puig Campana, en la cruïlla de termes de Benidorm, Polop i La Nucia.

La finca fou comprada a principis del segle XX per que en ella es trobava un recurs molt valuós, l'aigua.

Amb aquesta adquisició el poble de La Vila Joiosa es garantia el subministrament d'aigua potable per al seus habitants.

Gràcies a la Font del Mas de la Monja i a la construcció d'un sistema de sèquies i altres elements, va ser possible portar l'aigua des de les falces del Puig Campana fins a la partida del Rodacucos, ja a La Vila Joiosa.

La finca també tenia un Mas, el Mas de la Monja, que al llarg del temps ha tingut diverses utilitats.

Els terrenys de la finca eren cultivats pels llauradors i cuidats pels masers.

Actualment la finca es troba abandonada, llevat d'alguns bancals que es troben cultivats amb cereals amb finalitat cinegètica i de la construcció d'un gran dipòsit d'aigua per a l'extinció d'incendis forestals.

La construcció tradicional anomenada mas, i que fou el centre de tota activitat que es desenvolupava a la finca, es troba, llevat d'una xicoteta part (el nucli central) en runes.

Els conreus, llevat d'alguns bancals de secà i altres de cereals (amb finalitat de servir d'aliment per a la fauna d'ús cinegètic) es troben abandonats i poblats amb espècies forestals com el pi blanc, la xara o estepa, la petorrera, l'argilaga, el romer, etc.

Descripció del sistema hídric

La Font del Mas de la Monja naix en una mina feta al naixement d'un barranc que es troba situat a les faldes del Puig Campana. D'ací es conduïda a una primera "font" (caseta amb entrada i eixida d'aigua).

Una conducció per sèquia (actualment amb una mànega de plàstic ficada al seu interior) condueix, per la vessant esquerra del barranc, les aigües fins a una segona "font" (caseta d'obra similar a l'anterior), ja separada de les faldes del barranc.

Es aquesta la font que utilitza la gent per a beure. D'ací l'aigua es conduïda a un antic aljub des d'on antigament era portada mitjançant sèquies i altres construccions fins al poble de La Vila Joiosa.

Actualment la porta fins a un dipòsit per al seu aprofitament en l'extinció d'incendis.

Formació dels Voluntaris.

La primera activitat realitzada amb els voluntaris fou una reunió en el lloc on es desenvoluparia el voluntariat per a conèixer el lloc i per a avaluar quins eren els coneixements de cadascun dels voluntaris.

Degut a l'experiència d'anys anteriors i a la formació dels voluntaris, hi havia un nivell molt bo pel que respecta a fauna i flora. Cosa diferent era la utilització d'eines relacionades amb la poda d'arbres així com a la realització de treballs de construcció.

Així doncs, el següent pas fou formar als voluntaris en aquests dos camps.

El primer que férem fou una pràctica in situ per a conèixer les eines de poda i el seu funcionament. Gràcies a un dels voluntaris que diàriament treballa amb aquest material, es feren unes pràctiques de camp per a formar als voluntaris.

Ens quedava tot allò relacionat amb treballs relacionats amb la construcció (fer ciment, posar rajoles, etc.). I per a solucionar-ho recorreguérem a un amic (José Manuel Rodríguez Vela) que es obrer i que es trobava treballant en la restauració d'una casa que molt amablement ens ensenya a realitzar diferents tasques que utilitzaríem posteriorment durant el voluntariat.

Un cop formats els voluntaris, passarem a exposar-los els diferents passos a seguir per a desenvolupar el voluntariat, escoltant els consells i opinions que ens pogueren fer arribar els voluntaris.

Com a resum, podem dir que s'arriba a l'acord per a estructurar el voluntariat amb el següent guió:

- **Localització i valoració de la riquesa ambiental del Mas de la Monja**
- **Recopilació d'informació sobre la història del Mas de la Monja**
- **Entrevista in situ a persones relacionades amb el Mas de la Monja**
- **Treballs de millora del conjunt hídric del Mas de la Monja**
- **Elaboració d'un tríptic sobre la zona**

– Conclusions dels voluntaris

Localització i valoració de la riquesa ambiental del Mas de la Monja

La primera activitat es realitzà fou la localització cartogràfica de la finca del Mas de la Monja, utilitzant fotos aèries i cartografia a paper (escala 1:25000) i digitalitzada.

Un cop feta aquesta tasca, es localitzaren les serres que envoltaven el Mas, així com tots aquells detalls que aparegueren als plànols i que ens serviren per a reconèixer millor la zona.

El resultat fou el següent:

El Mas de la Monja es troba situat en la cruïlla dels termes municipals de Benidorm, La Nucia i Polop, a les falques del Puig Campana i el Ponoig, al a vall format per el Ponoig i el Puig Campana, dues de les muntanyes més singulars de La Marina Baixa.

Un cop reconeguda sobre plànol, ens tocava situar tota la informació in situ per a una millor localització.

Seguidament durant tot un cap de setmana es valorà la riquesa ambiental de la zona, encara que el seu enclavament ja ens feia suposar que seria molt valuós. Es feren dos grups de voluntaris, un treballaria realitzant tasques d'anellament científic, amb un dels voluntaris que està autoritzat per a fer-ho, amb la qual cosa obtindríem dades importants sobre l'ornitofauna; l'altre grup realitzaria una sèrie d'excursions per la finca on s'anotarien totes aquelles dades sobre fauna i flora de la zona, així com de la riquesa paisatgística.

Moltes foren les dades obtingudes, de les quals farem un resum de les més destacades:

FAUNA

Destaca la presència de l'àguila de panxa blanca, el xoriguer, el falcó, l'oroneta cua-rogenca, l'abellerol, el bectort, la rabosa (trobarem cagades), el comadró (gripau molt nombrós a la zona).

VEGETACIÓ

A la zona es troben diferents tipus de vegetació que descriurem breument:

- La formació de pi blanc de repoblació, amb la presència de romer, petorrera, timonets, coscoll, llentiscles, etc. també apareix a la banda d'ombria l'arborcer i diferents orquídiess.
- La vegetació mediterrània de carrasca, encara que molt localitzada i de vegades barrejada amb el pi blanc, amb la presència prou abundant de fleixos.
- La vegetació de barranc més humit (per l'existència de diferents punts d'aigua), on apareix l'arborcer, joncs, alguna falguera, etc.

- Els cultius abandonats colonitzats per pi blanc i argilaga.
- Els cultius de secà, on apareix l'ametller i l'olivera. També es cultiva cereal amb finalitat cinegètica.

PAISATGE

Vistes del litoral de gran part de la Marina Baixa fins al Penyó d'Ifach així com de la val del riu Algar. Boniques vistes de l'Illa de Benidorm i del Puig Campana.

Molt valuós és el paisatge en general, ja que es una zona que es troba poc alterada per la mà de l'home amb la presència d'aigua, la qual cosa es cada cop més estranya a La Marina Baixa.

Com podem veure, i com es podia suposar per la seua localització, la finca i els seu voltants tenen un valor ecològic molt important accentuat amb la presència contínua d'aigua a la zona.

Recopilació d'informació sobre la història del Mas de la Monja.

Ja teníem les dades sobre els valors ecològics de la zona. Ara ens faltava saber més sobre la finca del Mas de la Monja.

Realitzarem dos grups que s'encarregaren de buscar en diferents fonts d'informació:

- Recerca en material bibliogràfic.
Treballarem amb diferent llibres editats a per escriptors de La Vila Joiosa (com el llibre titulat Des del Cantó del Mercantil) on es parlava puntualment del Mas de la Monja.
- Entrevistes a persones relacionades amb el Mas o que ens pugueren donar qualsevol informació.
Foren vàries les entrevistes realitzades a persones que d'una forma o altra havien tingut relació amb el Mas de la Monja. Cal destacar la informació que ens facilitaren dues persones, els antics masers de la finca.

Finalment es posa en comú la informació obtinguda i es fixa una cita per a acudir amb la gent entrevistada (si els ho apeties) a fer una visita al Mas de la Monja per que ens transmeteren in situ informació sobre el lloc.

Entrevista in situ a persones relacionades amb el Mas de la Monja

La recerca d'informació sobre el Mas de la Monja fou molt interessant i els voluntaris posaren molt esforç per a intentar recollir testimonis de gent que, per motius diferents, ha tingut o té alguna relació amb la zona.

Un cop teníem a la gent, els ho vàrem fer l'oferta: una vesprada d'estiu al Mas de la Monja per a passejar i recordar.

I així ho vam fer, encara que els únics que van respondre i van vindre van ser els antics masers, que molt il·lusionats volien tornar al lloc on tants records havien deixat.

Un agradable passeig de tots els voluntaris amb aquestes dues persones on, preparats amb llapis i paper, poguérem recordar i anotar com es vivia en la zona en altres temps. I no sols això. Calia veure la cara de tots nosaltres escoltant les històries i anècdotes que passaren al Mas de la Monja i ens adonarem de la necessitat de treballar amb persones majors i de recollir tota la saviesa que ens poden transmetre.

Una vesprada plena d'emocions que tardarem molt temps en oblidar.

Per altra banda, també aprofitarem els dies que ens trobaven realitzant el voluntariat ambiental al Mas, per a entrevistar a diferents persones (senderistes, ciclistes, caçadors, curiosos i veïns d'altres finques) que freqüenten la zona, amb la finalitat d'obtindre la major informació possible.

RESULTATS DE LA RECERCA HISTÒRICA SOBRE EL MAS DE LA MONJA

Després d'entrevistar a una dotzena de persones i de la consulta de diferents llibres i diaris, podríem fer un resum del que seria la història més recent del Mas.

Per a nosaltres tot comença a principis del segle XX (no tenim informació d'abans). La finca del Mas de la Monja es trobava envoltada de masos semblants, en els quals es feia una vida autosuficient, es a dir, que es generaven tots els recursos necessaris per a la gent que els habitava.

El cas que ens ocupa, es tractava d'una finca amb una peculiaritat: la presència d'aigua de forma contínua. Això feia que gran part de les terres foren de regadiu, amb una gran abundància d'arbres frutals i l'existència d'un hort familiar per a cobrir les necessitats de la gent. Però també apareixia el secà amb la presència d'ametllers i oliveres; i com no el cultiu de cereals, com demostra l'era que hi ha front al Mas. Per fer-nos una idea, segons les fonts consultades, la finca tenia uns 30 dies de llaurar, la qual cosa ens diu molt sobre la seua extensió (ni el propi ajuntament sap exactament ara molts metres quadrats té).

La cria d'animals, com conills, pollastres, gallines, cables, etc., fou una activitat que es realitzà en els corrals del Mas i que ajudà a obtindre uns majors recursos alimentaris, a més de la possibilitat de la venda als mercats dels municipis pròxims.

La situació canvia l'any 1928. L'Ajuntament de La Vila Joiosa començava a tindre problemes per a donar aigua a la seua població, que creixia de forma contínua i que cada cop demanava més recursos hídrics. I es decidí comprar aquesta finca, per la quantitat i la qualitat de les aigües que en ella es podien trobar.

El primer que feu l'ajuntament viler fou fer una canalització de les aigües des de la Font del Mas de la Monja fins a la partida del Rodacucos, al terme municipal de La Vila Joiosa. L'obra va resultar complicada, ja que la distància era llarga i els materials de l'època no eren molt desenvolupats. S'optà per una conducció

de ferro que recorria les faldes del Puig Campana i la Serra Cortina fins a arribar a La Vila Joiosa. Una obra molt important per al municipi, ja que amb ella es garantia aigua per a consum humà.

Això modificà la vida de la gent que en el Mas vivia i que fins ara havien disposat d'aigua d'una manera més o menys il·limitada. Com que l'aigua ara era necessària per a consum humà, es prohibí utilitzar-la per al rec, com era habitual fins ara, però sí que es deixà una part per a les necessitats de les persones del Mas.

També s'aprofità els rics recursos forestals de la zona, amb la tala de pins i carrasques per al seu posterior ús a la indústria de la construcció naval, molt important a La Vila Joiosa a principis del segle XX.

Prou important també fou la figura del Mas. S'utilitzà amb diferents finalitats: com a lloc de retirada espiritual de bisbes i cures, com a campament juvenil i lloc d'esplai per als vilers, etc.

Ràpidament canvià la finca. Els regadiu es convertí en secà i es plantaren ametllers. Per a l'hort (necessari per a la vida en el Mas) l'ajuntament permeté als masers la utilització d'aigua de la Font de la Solsida, que es troba a la part alta de la finca, pegada a les primeres formacions rocoses del Puig Campana. Aquesta aigua fou canalitzada mitjançant sèquies fins a una bassa on s'acumulava (actualment, la font segueix existint encara que la presència d'aigua és molt ocasional i el seu ús és per al ramat).

El pas dels anys i l'abandonament del sector agrícola a favor de la vida en nuclis urbans, anà afectant al Mas de la Monja.

Els cultius de secà s'abandonaren a mesura que deixaven de ser rentables, apareixent espècies forestals com el pi blanc i altres arbusts, que ràpidament colonitzaren els terrenys.

La construcció de nous pous i del Pantà de l'Amadori a La Vila Joiosa, feren que tota l'estructura hídrica de la zona s'abandonà, desapareixent poc a poc.

En quant al Mas que dir. La poca preocupació prestada així com la deixadesa per part de l'ajuntament i de la gent que ha fet ús d'ell aquests últims vint anys (caçadors, pastors, gent particular, etc.) han fet que es trobe en un estat deplorable i pràcticament en runes.

Finalment, destacar altres valors que es troben a la finca:

- La presència de tres alcavons (mines d'aigua), un dels quals dona lloc a la Font del Mas de la Monja (la que actualment porta aigua i la gent utilitza per a refrescar-se).
- L'existència d'una cova, la Cova de Pinet, on sembla que s'amagà aquest famós bandoler. També trobem la Cova de la Figuera, encara que de menor grandària.
- Dos pous fets per l'ajuntament de La Vila Joiosa.
- Un aljub de gran cabuda, en el qual s'acumulava l'aigua que es portava fins a La Vila.
- Una bassa per a l'extinció d'incendis, construïda recentment per la Conselleria de territori i habitatge.
- Etc.

Treballs de millora del conjunt hídric del Mas de la Monja

Ara ja teníem prou informació per a començar a treballar en la restauració del sistema hídric de la Font del Mas de la Monja.

Per a començar descriurem un poc el que és el sistema hídric sobre el que treballarem:

La Font del Mas de la Monja naix en una mina feta al naixement d'un barranc que es troba situat a les faldes del Puig Campana. D'ací es conduïda a una primera "font" (caseta amb entrada i eixida d'aigua).

Una conducció per sèquia (actualment amb una mànega de plàstic ficada al seu interior) condueix, per la vessant esquerra del barranc, les aigües fins a una segona "font" (caseta d'obra similar a l'anterior), ja separada de les faldes del barranc.

Es aquesta la font que utilitza la gent per a beure. D'ací l'aigua es conduïda a un antic aljub des d'on antigament era portada mitjançant sèquies i altres construccions fins al poble de La Vila Joiosa.

Actualment la porta fins a un dipòsit per al seu aprofitament en l'extinció d'incendis.

El treball que desenvoluparem es dividí en dues parts

- Naixement.
Aquesta és la zona més delicada del projecte, ja que pot ser la més perillosa (per la proximitat del barranc i per la presència de la mina) i a la vegada la més sensible per a l'ecosistema. També és molt delicada, ja que és on l'aigua emana a la superfície.
- Font.
El segon tram és, actualment, el de major ús social, la qual cosa fa que la degradació dels elements de construcció i de l'entorn siga major. És el lloc on concentrarem el major esforç dels voluntaris.

Un ràpid balanç per part de la coordinació i dels voluntaris va donar com a prioritat els treballs sobre l'antic aljub i els seus voltants, ja que es trobaven molt abandonats i molts dels seus components podien suposar un perill per a la gent que s'acostara.

Treballs realitzats al que denominem "font",.

- Neteja de la zona: el primer que férem fou retirar tota la brossa que trobarem al voltant de la font i l'aljub, retirant gran quantitat d'ampolles de vidre i plàstics, així com les restes de molts "excursionistes" poc amants de la natura. El resultat fou un total de 5 borses de brossa grans, que haguérem de baixar fins al contenidor més proper amb els nostres vehicles.
- Neteja "vegetal" dels voltants de l'aljub: seguidament i un cop neta la zona, passarem a eliminar les conegudes argilagues, així com a la poda de les branques més baixes dels pins de la zona. El motiu de realitzar

aquesta tasca va ser, a banda que l'aljub es pogués admirar bé sense necessitat de trepitjar per la zona, evitar el perill que suposava que la gent transités per damunt d'ell o pels seus voltants, plens de sèquies i forats relacionats amb el sistema hídic. Les argilagues i les branques de pi tallades les col·locàrem estratègicament damunt l'aljub per a persuadir a la gent que habitualment es pujava sobre el sostre, amb el perill d'enfonsament que hi ha.

- Tancament de la zona. Un cop aclarida la zona els voluntaris continuàrem amb la construcció d'una tanca que envoltés l'aljub. A opinió dels voluntaris, s'optà per una sèrie de pals de fusta units per corda de cànem, elements tots molt discrets al mateix temps que barats. Per desgràcia, la gent que visita el Mas de la Monja no és molt civilitzada ja que, després de col·locar els pals, pujarem una vesprada amb la intenció de rematar la feina amb la corda i quina va ser la nostra sorpresa, havien arrancat tots els pals i se'ls havien emportat. Hi ha gent per a tot. El voluntaris no consideraren oportú perdre més el temps posant-los un altra vegada, acordant-se escriure una carta a la regidoria de medi ambient per que tinguera constància.
- Alliberament de gripaus. A l'aljub trobàrem comadró (sapo partero) i comprovant la impossibilitat que teníem d'eixir del lloc, ens posarem les botes d'aigua i en agafarem una dotzena que posteriorment alliberàrem a la zona del barranc.
- Neteja de la Font del Mas de la Monja. El lloc que molta gent aprofita per a recollir aigua i beure es trobava ple de gots de plàstic i altres materials (runes, ampolles de vidre, ferros, etc.). Netejarem la zona i condicionàrem el sortidor de la font per a poder agafar millor l'aigua.

Treballs realitzats en el "naixement".

En un principi hi havia previst una actuació important en aquesta zona. Però com que la zona era perillosa i no era molt transitada (de fet durant el voluntariat ambiental no entrà cap persona que no estagués relacionada amb nosaltres) es decidí influir el menys possible en un lloc que es conservava molt bé. Els treballs realitzats foren:

- Suau condicionament de la senda que porta fins a l'alcavó, amb eliminació d'algunes argilagues i eliminació de solses de terra que dificultaven l'accés.
- Inspecció de l'alcavó (mina) per a comprovar en quin estat es trobava. Es constatà que malgrat els anys que tenia es conservava molt bé i que per restes trobades, possiblement fora utilitzat per rates penades com a lloc de dormitori.

Per a finalitzar les actuacions, està previst (i esperarem que el temps acompanye) fer una repoblació de les dues zones amb espècies autòctones que adquirirem en vivers especialitzats.

Xoriguer amb l'ajuda d'altres voluntaris ja ha realitzat diferents campanyes de reforestació en la zona amb espècies com: l'auró, el fleix, la carrasca, l'arçot, l'arborcer, etc.

Esperem completar el Volcam amb la plantació, si es que l'oratge ens acompanya i plou per fi com ja toca.

Elaboració d'un tríptic sobre la zona

Dintre dels voluntariats ambientals organitzats per Xoriguer els darrers anys ens hem proposat que d'alguna manera es reflectisca en algun material el treball realitzat.

Aquest any hem elaborat un tríptic en el que es recull informació per a poder realitzar diferents excursions pel Mas de la Monja i els seus voltants i els valors dels que podrem gaudir.

S'han elaborat d'acord amb l'opinió de tots els voluntaris i estem en la fase de distribució a diferents col·lectius i entitats.

Esperem que d'aquesta forma ajudem a estimar més el Mas de la Monja i, en general, el medi ambient.

Llançament de campanya pública per a la protecció de Mas de la Monja

En un principi anàvem a destinar més diners per a l'elaboració d'un altre tríptic, però a petició dels voluntaris, optarem per realitzar una campanya de valoració del paratge del Mas de la Monja i per a intentar que es protegisca la zona.

Pensem elaborar un cartell per a repartir per La Vila Joiosa on es demane la seu protecció, així com l'elaboració d'un llibret per a donar a conèixer d'una manera més àmplia el Mas (l'elaboració d'un llibre del Volcam de l'any 2003 ha sigut tot un èxit i esperem que es repetisca).

Tot açò vindria complementat amb una forta campanya als mitjans de comunicació, tant locals com comarcals, per a fer un gran ressò a l'opinió pública.

LLISTAT DE VOLUNTARIS PARTICIPANTS

- Gaspar Vaello Lloret
- Jacinto Escobar Mora
- Tomàs Santamaria Reos
- Maria Nayade Casado Solana
- Antonio Zaragozí Llenes
- Jaime Vaello Rogles
- Juan José Izquierdo Rosique
- Alejandro Izquierdo Rosique
- Pedro José Selles Soriano
- Ana Soler Lloret
- Gaspar Gosalvez Arenas
- Angela Soler Lloret
- Jose Onofre Martínez Reche
- José Santamaria Reos
- Joan Segòvia i Martínez (Coordinador)

I molta gent més que s'ha apuntat per sorpresa a algunes de les eixides de camp (entre ells molts xiquets i xiquetes que junt al seus pares o familiars també els ho agrada participar en activitats en la natura).